

Łukasz Wojcieszak
Politechnika Świętokrzyska w Kielcach

Ewolucja Szanghajskej Organizacji Współpracy — od militarnego do gospodarczego wymiaru kooperacji

Abstract: Evolution of the Shanghai Cooperation Organisation — from the military to the economic cooperation

The paper shows the evolution of the Shanghai Cooperation Organization (SCO), going from the military to the economic form of interaction. It describes how the Russian-Chinese cooperation has developed over the years that have passed since the collapse of the Soviet Union as well as how the relations have gradually been tightened. The author deals with the genesis of the SCO and the multidimensional nature of its activity. Further he describes the Republics of Central Asia as an important region for Chinese economic initiatives. Due to the specific nature of the SCO, as a forum for cooperation of the two regional powers, the author presents various aspects and effects of the Russian-Chinese cooperation. He investigates the development of the economic co-operation as well as economic integration of the associated states. The author shows future prospects for the SCO and foreseeable trends for the development of this organization. He presents a vision of a more and more close cooperation between the post-Soviet area with the fast growing China.

Key words: military cooperation, economic cooperation, Russian-Chinese interaction, foreseeable trends of development

Wstęp

Na przestrzeni stuleci relacje między Rosją i Chinami charakteryzowała, naznaczona nieufnością, próba znalezienia *modus vivendi* z uwzględnieniem zarówno ambicji mocarstwowych partnera, jak i posiadanych przez niego

zobowiązań w stosunku do słabszych podmiotów. Schyłek XX wieku przyniósł zacieśnienie relacji pomiędzy Moskwą i Pekinem, czego efektem było powstanie Szanghajskiej Organizacji Współpracy, stanowiącej wielopoziomowe i zinstytucjonalizowane forum kooperacji nie tylko Rosji i Chin, ale także kilku państw środkowoazjatyckich. Cechą tej organizacji są zadeklarowane różnicowane cele i płaszczyzny współpracy, jakie mogą być podejmowane w jej ramach, oraz niewątpliwe globalne znaczenie dwóch tworzących ją mocarstw.

Szanghajska Organizacja Współpracy często porównywana była do NATO, gdyż początkowo główne akcenty kładziono na problemy kooperacji w sferze wojskowej. Współpraca dwóch militarnych potęg, nieprzychylnie nastawionych do USA, od dawna obserwowana jest z uwagą, jednak zasadnicze znaczenie mają także inne płaszczyzny zbliżenia azjatyckich państw. Zadaniem podjętym w niniejszym opracowaniu jest przedstawienie różnorodności obszarów współpracy oraz ewolucji samej Organizacji. Należy postawić hipotezę badawczą, według której w ostatnim czasie można zaobserwować tendencję do przemiany organizacji, mającej na celu zapewnienie bezpieczeństwa (przede wszystkim w wymiarze militarnym), w istotne stowarzyszenie współpracy i integracji gospodarczej. Rzecznikiem takiej aktywności pozostają Chiny, preferujące wykorzystywanie swoich ekonomicznych atutów, by poszerzać strefę wpływów w Azji oraz wzmocnić oddziaływanie na wewnętrzną politykę SOW.

Szanghajska Organizacja Współpracy jednoczy nie tylko dwa regionalne mocarstwa, lecz także państwa środkowoazjatyckie, będące swoistym buforem pomiędzy tymi potęgami. Z uwagi na fakt, iż decydujące znaczenie w dyskusji o kształcie SOW mają Chiny i Rosja, to od ich zgodności zależy w dużej mierze silniejsze zaakcentowanie militarnych bądź ekonomicznych płaszczyzn aktywności. Dowodem na wzrost znaczenia gospodarczego wymiaru SOW są, co zostanie wykazane: powstanie instytucji służących wzmocnieniu kooperacji, jak również inne przejawy ekonomicznego zbliżenia. Przedmiot analiz stanowi zatem ewolucja Szanghajskiej Organizacji Współpracy w kontekście zdominowania współpracy jej państw członkowskich przez aspekt gospodarczy.

Na tak zarysowanym tle można także postawić kilka pytań problemowych. W szczególności należy zapytać: Czy obserwowana ewolucja Szanghajskiej Organizacji Współpracy świadczy o tym, że kwestie gospodarcze mogą okazać się w przyszłości nie mniej istotne niż problemy związane z kooperacją w sferze bezpieczeństwa militarnego, prowadząc nawet do zdominowania tej ostatniej aktywności? Z jakiego rodzaju ekonomicznym oddziaływaniem Chin mamy do czynienia w przypadku państw Azji Środkowej? W jaki sposób podejmowana aktywność wpływa na republiki środkowoazjatyckie? Podczas analizowania przedstawionych problemów konieczne

okazało się zastosowanie kilku metod badawczych. Poza opisem wprowadzona została metoda systemowa oraz metoda prognostyczno. Wykorzystano także analizę treści wybranych dokumentów.

Kształtowanie się rosyjsko-chińskiej współpracy

Rosję i Chiny od stuleci łączą skomplikowane relacje, naznaczone rosyjską ekspansywnością¹, mającą za swój przedmiot Turkiestan². Po rozpadzie ZSRR podstawową płaszczyzną kooperacji na linii Moskwa — Pekin stało się bezpieczeństwo. Rosja była świadoma osłabienia swojej potęgi militarnej oraz utraty pozycji mocarstwa w regionie Azji i Pacyfiku. Zacieśnienie stosunków rosyjsko-chińskich przyczyniło się do znacznego obniżenia poziomu militarnej konfrontacji w regionie. W 1994 roku oba państwa podpisały porozumienie o redukcji liczby wojsk na obszarze przygranicznym, a także oświadczyły, iż nie użyją broni jądrowej przeciwko sobie jako pierwsze³. Dla Rosji oznaczało to zmniejszenie ryzyka „okrażenia” jej przez sprzymierzone z USA Chiny.

Po upadku ZSRR poważny wpływ na stosunki rosyjsko-chińskie wywarła sytuacja w Azji Centralnej (powstanie nowych państw, borykających się z poważnymi kryzysami politycznymi, społecznymi, gospodarczymi i tożsamościowymi) oraz znaczący wzrost pozycji Chin — zarówno na kontynencie azjatyckim, jak i w skali globalnej⁴. Nie bez znaczenia były też (aktualne

¹ Zjednoczona z trudem Rosja, państwo młode i naznaczone kilkusetletnią walką ze wschodnimi, tatarskimi najeźdźcami, zaczęło dopiero na przełomie XVII i XVIII w. prowadzić aktywną politykę wobec swojego chińskiego sąsiada. Ekspansja rosyjska na ziemie Syberii, sięgająca aż po kontynent północnoamerykański (w XVIII w. kolonizowana była przez Rosjan Alaską), musiała wynikać już w 1689 r. z porozumienia z Chinami w kwestii przebiegu rozdzielającej oba państwa granicy. W późniejszym czasie Rosja, kontynuująca politykę podbojów i ekspansji, wielokrotnie podporządkowywała ziemie należące do Chin bądź leżące w ich strefie wpływów. Podboje z lat 60. XIX w. doprowadziły do zajęcia przez carską Rosję niemal całego obszaru Turkiestanu, co do dziś znacząco determinuje politykę pięciu niepodległych państw Azji Środkowej. Okres istnienia ZSRR, a później Federacji Rosyjskiej, to lata rywalizacji Moskwy i Pekinu, ale także poszukiwania sposobów poprawy bilateralnych relacji.

² Historyczny Turkiestan, sięgający na zachodzie aż po Morze Kaspijskie i zamieszkały w większości przez ludy wyznające islam, został *de facto* podzielony na strefy wpływów dwóch regionalnych potęg: Rosji i Chin.

³ Zob. A. BRYC: *Cele polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*. Toruń 2004, s. 84.

⁴ A. JAROSIEWICZ, K. STRACHOTA, A. WOŁOWSKA M. MATUSIAK: *Chiny a Azja Centralna. Dorobek dwudziestolecia*. „Prace OSW” 2013, nr 10, s. 9. Wpływy Rosji na obszarze Azji

i obecnie) obawy o skolonizowanie przez Chińczyków rosyjskiego Dalekiego Wschodu⁵. W okresie, kiedy szefem rosyjskiej dyplomacji był Jewgienij Primakow, priorytetowym celem Moskwy stało się dążenie do przywrócenia FR utraconego statusu kluczowego gracza w regionie azjatyckim. Moskwę i Pekin połączyła niechęć do światowej dominacji USA oraz niektórych działań NATO⁶. Współpraca Rosji i Chin określona jest w kilku dokumentach, w tym między innymi we „Wspólnej deklaracji o multipolarnym świecie i formułowaniu nowego ładu międzynarodowego” z 23 kwietnia 1997 roku⁷. Akt ten można uznać za fundament deklarowanego rosyjsko-chińskiego „strategicznego” i „konstruktywnego” partnerstwa, zasadzającego się na kooperacji w wielu dziedzinach, w tym w sferze bezpieczeństwa.

Zacieśnianie kooperacji Rosji i Chin umożliwiły spotkania na szczycie, do których dochodziło w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych⁸. Według „Koncepcji polityki zagranicznej” z 2000 roku Rosja powinna aktywnie uczestniczyć w rozwiązywaniu konfliktów występujących na obszarach pozostających w jej strefie wpływów, zwalczając takie zagrożenia, jak międzynarodowy terroryzm, islamski fundamentalizm czy wszelkie przejawy ekstremizmów i separatyzmu. Wskazane zagrożenia stanowią jedną z podstaw zbliżenia Moskwy z Pekinem⁹. Wzrost znaczenia rosyjsko-chińskiej współpracy nastąpił w okresie pierwszej prezydentury Władimira Putina; zdaniem Dmitrija Trenina, Rosja, zacieśniając stosunki z Chinami, dążyła do zrównoważenia wpływów USA na obszarze poradzieckim¹⁰. Ważną ini-

Centralnej, stanowiącej swoisty bufor, pozostają wciąż ogromne, choć złamana została jej monopolistyczna pozycja. Region otworzył się na kontakty polityczne, gospodarcze, wojskowe i cywilizacyjne nie tylko z Chinami, lecz także m.in. z USA, podlegając zarówno pozytywnym, jak i negatywnym impulsom pochodzącym z zewnątrz. Warto także zauważyć, iż przedmiotem cichej, ale zacieklej rywalizacji rosyjsko/radziecko-chińskiej, przez niemal cały wiek XX pozostawał Turkiestan Wschodni. Zdecydowanie mocniejszą i bardziej aktywną stroną była w tej rywalizacji Rosja, która utwierdzała Chiny w przekonaniu, że z Azji Centralnej płynie poważne zagrożenie dla ich suwerenności i integralności terytorialnej. Ibidem, s. 8—9.

⁵ Warto zauważyć, że temat masowej chińskiej kolonizacji tych słabo zaludnionych przez Rosjan terenów poruszano już w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Obawy przed napływem przybyszów z Chin stały się też udziałem państw powstałych w Azji Centralnej po rozpadzie ZSRR.

⁶ A. BRYC: *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?* Warszawa 2008, s. 164—165.

⁷ A. BRYC: *Cele polityki...*, s. 176—177. Kooperacja tych dwóch regionalnych mocarstw zaznaczała się np. we wspieraniu przez Rosję stanowiska Chin wobec Tajwanu czy poparciem przez Pekin rosyjskiej polityki wobec Czechenii. Ibidem.

⁸ D. MIERZEJEWSKI: *Szanghajska Organizacja Współpracy* [<http://www.mierzejewski.org.pl/teksty/sow.pdf> (dostęp: 10.10.2013)].

⁹ A. BRYC: *Cele polityki...*, s. 35—36.

¹⁰ Ibidem, s. 176—177.

cyjatywą, podjętą przez Rosję i Chiny, było przyjęcie w październiku 2002 roku, przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, rezolucji o „Zahamowaniu wyścigu zbrojeń w przestrzeni kosmicznej”.

Wspólnym celem Rosji i Chin jest przeciwdziałanie separatyzmowi, który dla Rosji wiązał się z problemem Czeczenii, a dla Chin — z kwestią dążeń zamieszkujących prowincję Xinjiang Ujgurów¹¹, będących muzułmanami pochodzenia tureckiego. Po rozpadzie ZSRR ludność ta, biorąc przykład ze społeczeństw nowo powstałych państw Azji Środkowej, zaktywizowała swoją separatystyczną działalność¹², co spotkało się ze zdecydowanym przeciwdziałaniem władz w Pekinie¹³. Chiny dostrzegły przy tym zagrożenie płynące ze strony republik środkowoazjatyckich, wspierających rebeliantów z Xinjiang. W wyniku prowadzonej przez Pekin polityki, polegającej na udzielaniu tym państwom pożyczek na zakup chińskich towarów czy wsparciu przemysłu surowcowego, Kazachstan, Kirgistan i Tadżykistan zgodziły się wesprzeć Chiny w zwalczaniu ujgurskich separatystów. Szczególne znaczenie ma tu Kazachstan — warto zauważyć, że, poza przestrzenią postradziecką, najlichniesza diaspora Kazachów mieszka właśnie w Chinach¹⁴.

¹¹ Zgodnie ze statutem, przyjętym z 1955 r., Xinjiang określany jest jako Ujgurski Region Autonomiczny. Dzieli on z Kazachstanem, Kirgistanem i Tadżykistanem wspólną granicę wynoszącą ponad 3000 km. Graniczy także z Pakistanem, Afganistanem i Indiami, będąc największą spośród chińskich prowincji o powierzchni równej 1,66 mln km², a więc ok. szóstej części terytorium kraju. S. MIKOŁAJCZYK: „Dziki Zachód” Państwa Środka — bezpieczeństwo i gospodarka w chińskiej polityce wobec prowincji Xinjiang. „Refleksje” 2012, nr 5, s. 47.

¹² Niezrealizowanym dążeniem Ujgurów jest powstanie niepodległego Ujguristanu, obejmującego nie tylko zachodnią część Chin, ale i Kazachstan. Por. M. ИЛЬИНСКИЙ: *Уйгуры в Китае: меньшинство на своей земле*. „Новая Европа” 2009, № 9. Ujgurom udało się utworzyć i utrzymać w latach 1945—1949 (a więc w czasie wojny domowej w Chinach) Republikę Wschodniego Turkiestanu, a później trzykrotnie, w latach 1959, 1962 i 1974 powstawać zbrojnie przeciwko władzom w Pekinie. R.M. KWIECIŃSKI: *Stosunki Chin z byłymi republikami radzieckimi Azji Środkowej na początku XXI w. Geopolityka czy geoekonomia?* W: *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw członkowskich WNP*. Red. E. CZIOMER, M. CZAJKOWSKI. Kraków 2006, s. 219.

¹³ W 2009 r. doszło do zamieszek między Ujgurami i Chińczykami Han w stolicy Xinjangu — Urumczy, w których zginęło ok. 200 osób. Chiny wykorzystują argument zwalczania terroryzmu do zwiększenia represji wobec Ujgurów. Pekin dąży do ograniczenia wpływu Ujgurów poprzez wspieranie napływu dominującej w państwie grupy narodowej, czyli Han (w Xinjangu ok. 45% ludności stanowią Ujgurowie). A. KUSZEWSKA: *Indie i Pakistan w stosunkach międzynarodowych. Konflikty, strategie, bezpieczeństwo*. Warszawa 2013, s. 276—277.

¹⁴ A. BRYC: *Rosja w XXI wieku...*, s. 179. Władzom Kazachstanu zależy na zacieśnieniu ponadgranicznej współpracy republiki z Kazachskim Okręgiem Autonomicznym, położonym na terytorium ChRL. Chiny niepokoją również idee panturkizmu, mające swoich licznych zwolenników w Kazachstanie. Zob. P. GROCHMAŁSKI: *Kazachstan wobec chińskiego wyzwania. W: Kłeska demokracji? Obszar byłego ZSRR*. Red. P. GROCHMAŁSKI. Toruń 2012, s. 483.

Geneza SOW

Szanghajska Organizacja Współpracy jest polityczno-ekonomiczno-wojskowym porozumieniem¹⁵ zrzeszającym Rosję, Chiny, Kazachstan, Kirgizję, Tadżykistan i Uzbekistan¹⁶. Swoim zasięgiem obejmuje 3/5 terytorium Eurazji i 1/4 ludności świata. Kluczową rolę odgrywają w tej organizacji dwa regionalne mocarstwa atomowe, będące stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa ONZ oraz przeciwnikami światowej dominacji USA — Rosja i Chiny¹⁷. Organizacja ta, jak trafnie stwierdziła Anna Perkowska, „stanowi sumę: chińskich ambicji międzynarodowych, rosyjskiego »kompleksu imperialistycznego« oraz centralno-azjatyckiego bogactwa energetycznego”¹⁸.

Szanghajska Organizacja Współpracy wzięła swój początek z forum, którego zadaniem było uregulowanie kwestii granic na obszarze Azji Centralnej, a w szczególności ich przeprowadzenie pomiędzy dawnymi republikami radzieckimi. Pierwszy szczyt prezydentów państw, które stały się później członkami SOW, miał miejsce we wrześniu 1993 roku w Mińsku, a uczestniczyli w nim zastępcy ministrów spraw zagranicznych Kazachstanu, Kirgistanu, Rosji i Tadżykistanu. Dwa najważniejsze szczyty, które położyły fundamenty pod powstanie SOW, miały miejsce w 1996 roku w Szanghaju i w 1997 roku w Moskwie, a uczestniczyły w nich głowy pięciu państw: Rosji, Chin, Kazachstanu, Kirgistanu i Tadżykistanu. Podczas spotkań dyskutowano głównie o kwestiach dotyczących wspólnej ochrony granic i ich delimitacji. Warto zaznaczyć, że podczas pierwszego spotkania podpisano „Umowę o umocnieniu środków zaufania w kwestiach wojskowych na obszarze pogranicza”, zwaną także „Układem szanghajskim”, która wprowadzała ograniczenia dotyczące liczebności i aktywności sił zbrojnych w stukilometrowym pasie zdemilitaryzowanym wzdłuż granicy. Drugi szczyt zaowocował podpisaniem „Umowy o wzajemnej redukcji sił zbrojnych w rejonie granicy” dotyczącej pogranicza Chin i dawnych republik radzieckich. W przyjętej w 1999 roku deklaracji z Biszkeku wspomniano

¹⁵ Art. 1 „Karty Szanghajskej Organizacji Współpracy” stanowi, że celami i zadaniami SOW jest zachęcanie do efektywnej współpracy regionalnej w takich dziedzinach jak „polityka, handel i gospodarki, obronność, porządek publiczny, ochrona środowiska, kultura, nauka i technologia, edukacja, energia, transport, kredyty i finansów, Shanghai Cooperation Organisation Charter [<http://www soi org br/upload/34b4f65564132e7702726ee2521839c790b895453b6de5509cf1f997e9e50405.pdf>], (dostęp:19.03.2014)].

¹⁶ Państwami-obszernymi SOW są: Afganistan, Indie, Iran, Mongolia, Pakistan, natomiast do tzw. partnerów dialogu SOW zalicza się Białoruś, Sri Lankę i Turcję.

¹⁷ P. WITECKI: *Wschodnia wersja NATO* [<http://www.e-polityka.pl/a.1062.d.drukuj.html>] (dostęp: 9.11.2013)].

¹⁸ A. PERKOWSKA: *Szanghajska Organizacja Współpracy — geopolityka*. „Ekonomia i Zarządzanie” 2010, nr 3, s. 58.

między innymi o centralnej roli ONZ w rozwiązywaniu sporów międzynarodowych¹⁹.

Jak zauważa Kacper Wańczyk, stopniowo rozszerzano tematykę odbywanych spotkań, podczas których pojawiały się kwestie dotyczące szeroko pojętego bezpieczeństwa regionu: terroryzm, ekstremizm, separatyzm, przestępczość zorganizowana. Skutkiem przesunięcia nacisku z problematyki granicznej na sprawy bezpieczeństwa było podpisanie przez ministrów spraw zagranicznych wspólnej deklaracji dotyczącej zwoływania spotkań ekspertów, ministrów spraw zagranicznych, premierów i głów państw w celu omawiania aktualnych problemów bezpieczeństwa i współpracy w Azji Środkowej oraz na kontynencie azjatyckim. Poparcia doczekała się, zgłoszona przez prezydenta Kirgistanu, Askara Akajewa, idea odrodzenia Wielkiego Jedwabnego Szlaku i oparcia na nim współpracy w dziedzinie gospodarki i bezpieczeństwa. W lipcu 2000 roku w Duszanbe Szanghajską Piątkę przemianowano na Forum Szanghajskie. Powodem takiej decyzji była między innymi obecność na spotkaniu, jako obserwatora, prezydenta Uzbekistanu, Islama Karimowa, i perspektywa przystąpienia tego państwa do porozumienia. Szósty szczyt państw Forum Szanghajskiego odbył się w Szanghaju w dniach 14—15 czerwca 2001 roku, a najważniejszym jego wydarzeniem było ogłoszenie „Deklaracji o utworzeniu Szanghajskiej Organizacji Współpracy”, która definiowała cele i zadania SOW. Dzień przed sygnowaniem „Deklaracji o utworzeniu SOW” państwa Szanghajskiej Piątki podpisały wspólną deklarację, na mocy której do ugrupowania przyjęto Uzbekistan. Istotnym dokumentem była „Szanghajska konwencja o walce z terroryzmem, separatyzmem i ekstremizmem”²⁰, określająca zasadnicze cele Organizacji.

¹⁹ K. WAŃCZYK: *Szanghajska Organizacja Współpracy* [<http://www.psz.pl/tekst-3059/Szanghajska-Organizacja-Wspolpracy/Str-4>] (dostęp: 23.10.2013).

²⁰ Ibidem. „Deklaracja o utworzeniu Szanghajskiej Organizacji Współpracy” stanowiła, że do celów Organizacji należy: „umocnienie wzajemnego zaufania, przyjaźni i stosunków dobrosąsiedzkich między państwami członkowskimi; zapewnienie efektywnej współpracy między nimi w obszarach: polityki, handlu i gospodarki, nauki i techniki, kultury, wykształcenia, energetyki, transportu, ekologii i innych; współdziałanie w celu podtrzymywania i zachowywania pokoju, bezpieczeństwa i stabilności w regionie oraz budowa nowego demokratycznego, sprawiedliwego i racjonalnego politycznego i gospodarczego porządku” (art. 2 „Deklaracji o utworzeniu Szanghajskiej Organizacji Współpracy”). Przyjęta w czerwcu 2002 r. „Karta Szanghajskiej Organizacji Współpracy” rozszerzała i precyzowała wymienione cele. W dokumencie tym położono nacisk przede wszystkim na dążenie do zapewnienia stabilności i bezpieczeństwa w regionie, zapobieganie konfliktom regionalnym oraz walkę z „potrójnym złem” — terroryzmem, separatyzmem i ekstremizmem. Dopiero na dalszym miejscu postawiono współdziałanie na poziomie politycznym i gospodarczym, a także współpracę w dziedzinie integracji z gospodarką światową (art. 1 „Karty Szanghajskiej Organizacji Współpracy”). Ibidem. Artykuł 3 Karty, zatytułowany *Pola współpracy*, zawiera szeroko zakreślone obszary kooperacji, co potwierdza wielopoziomowość potencjalnych działań.

Wydarzenia z 11 września 2001 roku uczyniły niezwykle aktualnymi zagadnienia walki z terroryzmem, lecz oba regionalne mocarstwa nie traciły z oczu kluczowych celów Organizacji²¹. Jak stwierdza Paweł Witecki: „Pierwotnym powodem powstania grupy szanghajskiej było zapewnienie szeroko rozumianego porządku i spokoju w Azji Środkowej. Rosjanie dążyli do powtórnego zdobycia wpływów w regionie, próbując powtórzyć „model białoruski” — uzależnić dane państwa od Moskwy, choć przy zachowaniu ich nominalnej niepodległości. W interesie Chin było zapewnienie dostaw ropy naftowej i gazu ziemnego z Azji Środkowej. Z kolei były republiki radzieckie chciały owe surowce do Chin jak najkorzystniej eksportować. Tak więc początkowe założenia grupy szanghajskiej skupiały się wokół dwóch kwestii: stworzenia nowej struktury międzynarodowej na obszarze dawnego ZSRR i intensyfikacji handlu surowcami”²². Można zatem wyróżnić dwa najważniejsze obszary współpracy:

- pierwszy charakteryzuje się zacieśnianiem współpracy gospodarczej, a także naukowo-technicznej,
- drugi obejmuje potrzebę współdziałania na rzecz pokoju oraz stabilności w regionie²³.

Problem Azji Środkowej

Upadek ZSRR spowodował powstanie w Azji Środkowej pięciu niepodległych państw (z największym z nich — Kazachstanem), istniejących początkowo w stanie geopolitycznej próżni. Stanowiło to poważne zagrożenie już ze względu na fakt, iż obszar ten był miejscem składowania dużej liczby głowic atomowych. Szczególne zaniepokojenie budził arsenał nuklearny, znajdujący się na obszarze Kazachstanu. Azja Środkowa jest również zagrożona działalnością licznych organizacji przestępczych i terrorystycznych, a także wpływami fundamentalistów islamskich. Niezależnie jednak od wskazanych zagrożeń Azja Środkowa stanowi swoisty bufor pomiędzy coraz silniejszą i dążącą do odzyskania dawnych wpływów Federacją Rosyjską, rosnącymi w potęgę Chinami oraz państwami mogącymi stwarzać w przyszłości pewne zagrożenie: Iranem, Afganistanem, Turcją czy Pakistanem²⁴.

²¹ X. LIAO: *Central Asia and China's Energy Security*. „China and Eurasia Forum Quarterly” 2006, Vol. 4, No 4, s. 61.

²² P. WITECKI: *Wschodnia wersja NATO...*

²³ S. NIEWIŃSKI: *Szanghajska Organizacja Współpracy — nowe NATO?* [<http://www.polska-azja.pl/2010/09/06/szanghajska-organizacja-wspolpracy-%E2%80%93-nowe-nato>] (dostęp: 2.12.2013).

²⁴ P. GROCHMAŁSKI: *Kazachstan...*, s. 477.

Powstałe w Azji Środkowej niepodległe państwa starały się, pomimo partycypacji we Wspólnocie Niepodległych Państw, utrzymać niezależność od Rosji, czemu nie sprzyjały istniejące zależności gospodarcze (jak rurociągi) czy sytuacja wewnętrzna tych państw. Jak stwierdził już w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych Włodzimierz Bonusiak: „Konflikty narodowościowe, grożące części tych państw wojną domową i rozpadem, były kolejnym czynnikiem, który wzmacniał pozycję Rosji”²⁵. Wśród państw Azji Centralnej brakowało lidera, uwidaczniała się natomiast rywalizacja pomiędzy Kazachstanem i Uzbekistanem²⁶. Warto przy tym mieć na uwadze, iż państwa środkowoazjatyckie od początku rządzone były przez autorytarnych dyktatorów, co z jednej strony wpływało na ich wewnętrzną stabilność, lecz z drugiej strony generowało społeczny opór, czego przykładem była „tulipanova rewolucja” w Kirgistanie w 2005 roku.

Rosja, dążąc do reintegracji przestrzeni postradzieckiej, ma na względzie nie tylko znaczenie polityczne i gospodarcze Azji Środkowej (w tym zasoby surowców energetycznych), lecz również jej walory militarne. Region traktowany jest przez rosyjskie władze jako „bliska zagranica” i strefa jej żywotnych interesów²⁷ (warto wspomnieć, iż silne bazy rosyjskie znajdują się w Tadżykistanie²⁸ i Kirgistanie). Pomimo rosnącej pozycji międzynarodowej SOW Rosja woli zwiększać swoje wpływy w państwach Azji Środkowej za pośrednictwem zdominowanych przez siebie organizacji²⁹, jak Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym czy Unia Celna. SOW traktowana jest przez Kreml głównie jako element ograniczania pozycji chińskiej w regionie i antyamerykańską platformę polityczną³⁰. Stawiając sobie za cel powołanie

²⁵ W. BONUSIAK: *Rosja — koniec imperium czy „nowy początek”*. W: *Rosja. Kontynuacja czy punkt zwrotny?* Red. W. BONUSIAK, K.Z. SOWA. Rzeszów 1994, s. 223.

²⁶ G E. FULLER: *Central Asia. The New Geopolitics*. Santa Monica 1992, s. 6—7.

²⁷ I. TOPOLSKI: *Region Wspólnoty Niepodległych Państw*. W: *Międzynarodowe stosunki polityczne*. Red. M. PIETRAŚ. Lublin 2007, s. 249—250.

²⁸ W Tadżykistanie, będącym jednym najbiedniejszych państw regionu, przez lata zbiegały się interesy Rosji, Chin i USA (potrzebujących jego terytorium do operacji w Afganistanie). Rosja umacnia wpływy w tym państwie (posiada tam bazę wojskową), sama dając zatrudnienie setkom tysięcy jego mieszkańców, migrujących z powodu bardzo wysokiego bezrobocia. Chiny są największym inwestorem w Tadżykistanie, również dążącym do wzmocnienia w nim swoich wpływów; roszczenia chińskie doprowadziły m.in. do przekazania ChRL niemal 1% tadżyckiego terytorium, co traktowano jako rozwiązanie granicznego konfliktu.

²⁹ Jak pisał Miłosz Sajnog: „Rosja pragnęła obudować Azję Środkową organizacjami współpracy, które miały za zadanie utrzymać państwa regionu w zależności od Moskwy oraz pozbawić je możliwości samodzielnego kreowania polityki zagranicznej”. M. SAJNOG: *Odbudowa rosyjskiej pozycji w Uzbekistanie*. W: *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw członkowskich WNP*. Red. E. CZIOMER, M. CZAJKOWSKI. Kraków 2006, s. 125.

³⁰ K. STRACHOTA: *Szczyt Szanghajskiej Organizacji Współpracy* [<http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2012-06-13/szczyt-szanghajskiej-organizacji-wspolpracy>] (dostęp: 18.12.2013)].

Unii Eurazjatyckiej, Rosja zamierza związać z sobą jak najsilniej państwa regionu, choć można być pewnym, że procesy integracyjne nie obejmą ich wszystkich; nieufność wobec zbliżenia z Moskwą od lat cechuje Turkmenistan (niechętny partycypacji w różnych organizacjach regionalnych), natomiast Uzbekistan stara się akcentować polityczną niezależność i pragmatyczne podejście do zawieranych porozumień i sojuszy.

Największą z republik środkowoazjatyckich — Kazachstan — uważa się za poważnego uczestnika SOW; jest znaczącym partnerem gospodarczym Rosji i współpracuje z nią w dziedzinie bezpieczeństwa. Kazachstan to członek Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej, partycypujący również w innych inicjatywach regionalnych; z racji uwarunkowań geopolitycznych i silnej pozycji w regionie jest traktowany jako regionalny lider³¹. Rosja w stosunkach z bardziej sceptycznym wobec siebie Uzbekistanem (wówczas członkiem GUUAM) zwracała uwagę na kwestie bezpieczeństwa, aktywizując politykę wobec tego państwa po masakrze andiżańskiej w 2005 roku³² (przedstawianą jako „wystąpienie islamskich fundamentalistów i terrorystów”). Rosja poparła Uzbekistan w kwestii ewakuacji amerykańskiej bazy wojskowej Karszi-Chanabad, wspierając prezydenta Karimowa na arenie międzynarodowej. Działania Moskwy zaowocowały zwrotem Uzbekistanu w kierunku Rosji i zacieśnieniem współpracy rosyjsko-uzbeckiej w sferze politycznej, militarnej i gospodarczej³³.

Szczególnie niebezpiecznym obszarem jest Kotlina Fergańska, podzielona pomiędzy Kirgistan, Tadżykistan i Uzbekistan. Od 1989 roku dochodzi tam do kryzysów i konfliktów, przede wszystkim na tle religijnym (już od lat 70. XX w. rozpoczął się renesans islamu w całej Azji Środkowej, a w Kotlinie Fergańskiej jest on szczególnie silnie zakorzeniony). W 1999 i 2000 roku doszło do tzw. kryzysów batkeńskich, kiedy to bojownicy Islamskiego Ruchu Uzbekistanu próbowali przebić się z Tadżykistanu do uzbeckiej części Kotliny³⁴. Teren ten znany jest również ze zorganizowanej przestępczości, narkobiznesu i przemytu. Istniejące zagrożenia mogą w przyszłości, w razie destabilizacji wewnętrznej państw środkowoazjatyckich, doprowadzić do zwiększenia wpływów silniejszych aktorów sceny międzynarodowej.

³¹ K. WAŃCZYK: *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec Kazachstanu*. W: *Polityka Federacji Rosyjskiej wobec państw członkowskich WNP*. Red. E. CZIOMER, M. CZAJKOWSKI. Kraków 2006, s. 121—123.

³² Zob. A.P. SZNAJDER: *China's Shanghai Cooperation Organization Strategy*. „Journal of International Policy Solutions” 2006, Vol. 5, s. 95.

³³ W. MUCHIN: *Wojennaja pomoszcz w obmien za Lojalnost'*. „Niezawisimaja gazeta”, 23.09.2005, za: K. FALKOWSKI: *Polityka Rosji na Kaukazie Południowym i w Azji Centralnej*. „Prace OSW” 2006, nr 23, s. 27.

³⁴ D. SMYRGALA: *Masakra w Andidżanie: Studium autorytaryzmu w Uzbekistanie*. W: *Kłęska demokracji?...*, s. 510—511.

Szanghajska Organizacja Współpracy w coraz większym stopniu prowadzi do politycznego zbliżenia chińsko-środkowoazjatyckiego, które jest konsekwencją rosnącego znaczenia gospodarczego ChRL w tym regionie. Chociaż sama SOW jest mało aktywnym sojuszem międzynarodowym, to członkostwo w niej ułatwia Chinom wzmacnianie swoich wpływów w regionie, co jest widoczne w każdym z czterech środkowoazjatyckich państw członków SOW, jak również w Turkmenistanie. Dla Chin Azja Środkowa jest ważnym źródłem surowców, a zarazem stale rozwijającym się rynkiem zbytu. Gospodarczo-politycznej ekspansji Chin w Azji Środkowej towarzyszy promocja chińskiej kultury i języka. We wszystkich czterech środkowoazjatyckich państwach członkowskich SOW działają Instytuty Konfucjusza, oferujące kursy językowe i program kulturalny (pierwszą taką placówkę na świecie założono w Uzbekistanie w 2004 r.). Chińskie zaangażowanie gospodarcze i polityczne jest pozytywnie postrzegane przez republiki Azji Środkowej, a współpraca z ChRL pozwala im prowadzić bardziej niezależną politykę zarówno wobec Rosji, jak i Zachodu³⁵.

Warto zauważyć, że chińscy inwestorzy obecni są w strategicznie ważnych sektorach gospodarki Uzbekistanu: paliwowo-energetycznym, transportowym czy telekomunikacji. Prezydent Islam Karimow, podczas szczytu państw SOW w Pekinie w 2012 roku, wynegocjował chińskie inwestycje i kredyty na sumę 5 mld USD, podpisując przy tym umowę o strategicznym partnerstwie z ChRL. Kazachstan i Chiny podobną umowę zawarły w 2011 roku. Oba państwa łączą silne więzi gospodarcze, zwłaszcza w sektorze energetycznym. Należący do kazachskiego koncernu KazMunaiGaz oraz chińskiego CNPC ropociąg Atyrau-Alaszankou jest źródłem surowca między innymi dla rafinerii Dushanzi w prowincji Xinjiang. Warto zaznaczyć, że udział chińskiego kapitału w kilkunastu kazachskich przedsiębiorstwach paliwowych sięga od 50% do nawet 100%. Chiny, dbając o swój wizerunek w Kazachstanie, realizują programy socjalne i rozwojowe w regionach, w których działają chińskie przedsiębiorstwa. Chińskie inwestycje są również jednym z głównych źródeł kapitału w Kirgistanie, a przedsiębiorstwa z Państwa Środka rozbudowują połączenia drogowe między obu państwami. Dla ChRL kluczowe znaczenie ma bliskie sąsiedztwo Kirgistanu z Xinjiangiem, postrzeganym przez Pekin jako prowincja niespokojna ze względu na separatyzm Ujgurów. W celu stabilizacji Xinjangu rząd w Pekinie dąży do jego rozwoju gospodarczego i powiązania z resztą państwa, a także utrzymania bezpieczeństwa w Azji Środkowej i Afganistanie. Choć Tadżykistan ma dla Chin mniejsze znaczenie niż inne państwa regionu, to może on stać się ważnym łącznikiem ChRL z trasami prowadzącymi do portów Pakista-

³⁵ K. ZASZTOWT: *Polityka Chin wobec środkowoazjatyckich państw Szanghajszej Organizacji Współpracy*. „Biuletyn PISM” 2012, nr 69.

nu i Iranu; Chiny i SOW są także dla rządu w Duszanbe ważnym źródłem kredytów³⁶.

Na obszarze Azji Środkowej działają ekstremistyczne organizacje islamskie, stanowiące poważne zagrożenie dla stabilności w regionie; najbardziej znaną z nich jest Islamski Ruch Uzbekistanu, organizacja dążąca do utworzenia państwa islamskiego w Kotlinie Fergańskiej. W 1999 i 2000 roku jej członkowie atakowali terytorium Kirgistanu i Uzbekistanu z terytorium Tadżykistanu, w którym organizacja ta ma swoją siedzibę (były to tzw. kryzysy batkeńskie)³⁷. Państwa Azji Centralnej zwiększają pole działania Chin, ograniczając zarazem znaczenie Rosji, statuującej się w roli patrona i gwaranta stabilności regionu. Zgodzić się należy z opinią, iż „Azja Centralna pozostaje jednym z najciekawszych i najbardziej wszechstronnych pól kształtowania się relacji chińsko-rosyjskich”³⁸.

Płaszczyzny rosyjsko-chińskiej współpracy

W 2002 roku na szczycie w Sankt Petersburgu zdecydowano o utworzeniu RATS, czyli Regionalnej Struktury Antyterrorystycznej. W ramach SOW funkcjonuje również Grupa Biszkecka, składająca się z szefów organów ochrony porządku prawnego i służb specjalnych państw członkowskich, która zajmuje się bezpieczeństwem regionalnym. Ma ona charakter półformalny, ponieważ żaden z podstawowych dokumentów o niej nie wspomina. W lipcu 2005 roku, podczas szczytu w Astanie, podkreślono potrzebę współpracy w dziedzinie zwalczania terroryzmu i przestępczości zorganizowanej oraz współdziałania w sferach gospodarczych. Nacisk położono przede wszystkim na kwestie bezpieczeństwa — podczas szczytu przyjęto „Koncepcję współpracy państw członkowskich SOW w walce z terroryzmem, separatyzmem i ekstremizmem”. Należy zauważyć, że Rosja i Chiny zacieśniały swe kontakty militarne zarówno na poziomie współdziałania armii, jak i przemysłów zbrojeniowych³⁹. Pomimo niewątpliwego prymatu kwestii bez-

³⁶ Ibidem. Chiny wspierają także Tadżykistan ekonomicznie, zacieśniając współpracę w perspektywie do 2019 r.

³⁷ K. STRACHOTA: *Tadżykistan. W: Konflikty zbrojne na obszarze postradzieckim. Stan obecny, perspektywy uregulowania. Konsekwencje.* Red. A. ŁABUSZEWSKA. „Prace OSW” 2003, nr 9, s. 39—40.

³⁸ A. JAROSIEWICZ, K. STRACHOTA, A. WOŁOWSKA, M. MATUSIAK: *Chiny a Azja Centralna...*, s. 22.

³⁹ K. WAŃCZYK: *Szanghajska Organizacja Współpracy...* Wspomnieć można przy tej okazji o projekcie „Złota Tarcza”, systemie nadzoru nad siecią internetową. Zob. Counter Ter-

pieczeństwa militarnego na forum SOW stopniowo coraz większego znaczenia nabierały problemy ekonomiczne.

W sierpniu 2007 roku w Biszkeku odbył się szczyt SOW, który, pomimo pewnych osiągnięć (jak podpisanie m.in. wielostronnego traktatu o dobrym sąsiedztwie, przyjaźni i współpracy oraz przyjęcie deklaracji biszkeckiej i wspólnego komunikatu) nie przyniósł większych rezultatów, co przede wszystkim wynikało z różnic między Rosją i Chinami co do kierunku dalszego rozwoju Porozumienia. Moskwa pragnęła skupić się na kwestiach geopolityki i bezpieczeństwa regionalnego — SOW miała służyć jako demonstracja rosyjskich możliwości sformowania sojuszu polityczno-wojskowego, który równoważyłby wpływy USA. Rosja chciała przy tym wykorzystać Organizację do ograniczenia swobody działania Chin w regionie, między innymi poprzez skupienie uwagi na walce z terroryzmem, dalsze rozszerzanie Organizacji czy promocję idei Klubu Energetycznego, koordynującego politykę w tej sferze. Chiny traktowały natomiast SOW jako narzędzie realizacji swoich celów w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego, na przykład walki z separatyzmem, choć priorytetem stały się dla Pekinu kwestie gospodarcze. SOW miała być sposobem na wejście na rynki energetyczne państw regionu i zapewnienie sobie niezależnych od Rosji dostaw surowców, służąc chińskiej ekspansji ekonomicznej w regionie. Istniejące różnice już wówczas dały asumpt do twierdzeń, iż mało prawdopodobne jest zarówno przekształcenie się SOW w antyzachodni sojusz wojskowy, jak i realna integracja ekonomiczna⁴⁰.

W ramach SOW stale rozwijano pracę nad zacieśnieniem kooperacji na poziomie gospodarczym. We wrześniu 2001 roku w Ałmaty przyjęto memorandum mówiące o głównych celach regionalnej współpracy gospodarczej i dążeniu do stworzenia warunków ułatwiających rozwój inwestycji i handlu między członkami Organizacji. W maju 2002 roku, w Szanghaju, miało miejsce pierwsze spotkanie ministrów państw członkowskich SOW,

rorism and Human Rights: The Impact of the Shanghai Cooperation Organization, March 2011, s. 90. W obszarze zainteresowania SOW znajdują się także problemy bezpieczeństwa międzynarodowego świata. Dużą uwagę poświęcono m.in. sytuacji w Syrii, która stała się przedmiotem sporu na linii USA — Rosja.

⁴⁰ M. KACZMARSKI: *Szczyt Szanghajskiej Organizacji Współpracy*. „Tydzień na Wschodzie. Biuletyn Analityczny OSW” 2007, nr 19, s. 5—6. Warto zauważyć, że Rosji nie udało się przekonać partnerów z SOW, by poparli ją w polityce przeciwko USA tak w Azji Centralnej (kwestia baz wojskowych), jak i w skali globalnej (zagadnienie tarczy przeciwrakietowej). Rywalizacja o surowce i obawy przed dominacją chińską powstrzymały z kolei ewentualną integrację ekonomiczną, o czym świadczyły m.in. problemy z wykorzystaniem kredytu w wysokości 900 mln USD, przyznanego przez Chiny państwom Azji Centralnej na wspólne projekty i zakup chińskich towarów. Istniejące różnice interesów na linii Moskwa — Pekin powodowały, że SOW służyła raczej kanalizowaniu rywalizacji rosyjsko-chińskiej w regionie niż tworzeniu antyzachodniego sojuszu. Ibidem.

odpowiedzialnych za handel zagraniczny i gospodarcze stosunki zewnętrzne. W październiku 2002 roku w Pekinie odbyło się I Forum SOW, na którym dyskutowano o kooperacji i wspólnych inwestycjach w dziedzinie energetyki. We wrześniu 2003 roku w Pekinie podpisano wiele istotnych dokumentów technicznych i programowych, między innymi: „Program wielostronnej współpracy gospodarczo-handlowej między krajami członkowskimi SOW”, który miał określać kierunki współpracy państw tej organizacji do 2020 roku. W programie zakładano stopniowe wprowadzanie „na obszarze SOW” swobody przepływu towarów, kapitału, usług i technologii. Deklaracja tashkiencka z czerwca 2004 roku stanowiła, iż zachowanie stabilności w regionie uzależnione jest od rozwoju współpracy gospodarczej. Postulowano intensyfikację wymiany handlowej pomiędzy państwami członkowskimi oraz zwiększenie wartości wzajemnych inwestycji bezpośrednich. Co ciekawe, dokument zawierał również ustalenia, dotyczące włączenia do obszaru objętego współpracą w ramach SOW kwestii związanych z ochroną środowiska oraz „racjonalnego wykorzystania zasobów wodnych”⁴¹.

Od końca 2005 roku coraz częściej rozważano realizację wspólnych projektów w dziedzinie energetyki, a zwłaszcza tranzytu surowców energetycznych, w szczególności zaś gazu ziemnego. Tematem tym również zainteresowane są Pekin (jako odbiorca) i Moskwa (jako dostawca). Pomimo kształtowania się nowych pól kooperacji w obrębie SOW nie brak było opinii, iż między jej członkami możliwa jest jedynie współpraca w dziedzinie bezpieczeństwa militarnego, gdyż istnieją zbyt wielkie różnice między zasobami i gospodarkami państw Organizacji. Jednakże, podczas szczytu w Szanghaju, w czerwcu 2006 roku, zakończono formowanie dwóch struktur o charakterze konsultacyjnym, których zadaniem miało być działanie na rzecz ułatwienia współpracy gospodarczej państw SOW, a więc Rady Gospodarczej i Stowarzyszenia Międzybankowego. Organy te miały na celu przygotowywanie i wdrażanie projektów kooperacji w dziedzinie gospodarki⁴².

⁴¹ K. WAŃCZYK: *Szanghajska Organizacja Współpracy...*

⁴² Ibidem. Stowarzyszenie Międzybankowe SOW (określane też jako Konsorcjum Międzybankowe) zostało założone w 2005 r. Kładzie ono nacisk na wzmocnienie współpracy między głównymi bankami państw Organizacji, przyczyniając się do realizacji projektów inwestycyjnych. W 2009 r., podczas swojego wystąpienia w Petersburgu, szef IBA spośród inicjatyw wskazał m.in.: wzmocnienie współpracy między bankami, polepszenie relacji z Eurazjatyckim Bankiem Rozwoju, umowy pożyczek pomiędzy bankami Rosji i Kazachstanu oraz zainicjowanie działalności międzynarodowego funduszu infrastrukturalnego. J. BOLAND: *Ten Years of the Shanghai Cooperation Organisation: A Lost Decade? A Partner for the U.S.*, s. 14—15 [http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2011/6/shanghai%20cooperation%20organization%20boland/06_shanghai_cooperation_organization_boland (dostęp: 25.03.2014)]. Podczas czerwcowego spotkania w 2006 r. prezesi banków członkowskich podpisali plan działania na rzecz regionalnej współpracy gospodarczej, która odzwierciedlała strategię działalności Stowarzyszenia Międzybankowego w najbliższej przyszłości. The Interbank

W wypowiedziach chińskich i rosyjskich komentatorów pojawiło się pojęcie ducha Szanghaju, definiowane jako wzajemne zaufanie, wzajemne korzyści, równość, konsultacje, poszanowanie dla odmienności cywilizacji oraz wspólny rozwój. Mając to na uwadze, Pekin i Moskwa przeznaczają miliardy dolarów na pomoc dla państw Azji Środkowej. Aspekt militarny kooperacji nadal jest jednak istotny, co przejawia się między innymi w eksporcie broni z Rosji do Chin. Warto zauważyć, że pomimo braku formalnych powiązań wojskowych w ramach SOW współpraca militarna dokonuje się równoległe do kontaktów gospodarczych, czego przykładem była Misja Pokojowa 2005, a więc chińsko-rosyjskie manewry, w których wzięło udział 10 tys. żołnierzy oraz samoloty zdolne do przenoszenia ładunków nuklearnych. Choć oficjalnie nie było żadnego związku między manewrami a SOW, to członkom Organizacji pozwolono obserwować ćwiczenia⁴³.

Podczas szczytu SOW w Pekinie w dniach 6—7 czerwca 2012 roku państwa członkowskie Organizacji postulowały zwiększenie jej roli w kształtowaniu bezpieczeństwa w Azji. Zdawano sobie sprawę z tego, iż wycofanie wojsk NATO z Afganistanu w 2014 roku może doprowadzić do wzrostu aktywności ekstremistów islamskich i nasilenia przemytu narkotyków. Mając to na uwadze, SOW planuje zwiększyć zaangażowanie w proces rekonstrukcji Afganistanu, a także przyznać mu status obserwatora w Organizacji. Wyzwaniem dla państw SOW są także potencjalne protesty ich własnych społeczeństw przeciwko elitom rządzącym, mające precedens w postaci antyrządowej rewolty w uzbeckim Andżanie w 2005 roku czy rewolucji w Kirgistanie w 2010 roku, która doprowadziła do obalenia prezydenta Bakijewa. Dlatego też przyjęty na szczycie w Pekinie zapis o kolektywnym reagowaniu na wydarzenia zagrażające regionalnemu pokojowi, bezpieczeństwu i stabilności formalnie daje prawo do interwencji w sprawy wewnętrzne innych państw członkowskich w razie wybuchu konfliktów wewnętrznych⁴⁴. Celem regulacji było zatem uniknięcie potencjalnych „kolorowych rewolucji”, nader często zbieżnych z celami USA i innych państw Zachodu w byłych republikach związkowych ZSRR.

Consortium of the Shanghai Cooperation Organisation [<http://www.sectsc.org/EN123/show.asp?id=51> (dostęp: 23.03.2014)].

⁴³ Ćwiczenia miały wydźwięk nie tylko antyamerykański, ale także antytajwański. Zob. M.N. KATZ: *Russia's Security Challenges*. In: *Eager Eyes Fixed on Eurasia. Russia and its Neighbors in Crisis*. Ed. I. AKIHIRO. Sapporo 2007, s. 144.

⁴⁴ K. ZASZTOWT: *Polityka Chin...*

Rozwój gospodarczego wymiaru kooperacji i integracji

Należy jednak wspomnieć o rosyjskiej inicjatywie utworzenia Funduszu na rzecz Rozwoju, z którego środki byłyby wykorzystywane na realizację projektów społeczno-gospodarczych SOW. Drugą istotną propozycją była podniesiona po raz kolejny przez Chiny kwestia utworzenia Banku Rozwoju, którego rola polegałaby na integrowaniu działalności banków narodowych państw członkowskich, a także regulowaniu wzajemnych rozliczeń międzynarodowych w walutach krajowych⁴⁵. Rosyjskie władze sprzeciwiają się pomysłowi finansowania programów gospodarczych SOW, obawiając się tego, że Chiny będą kontrolować Fundusz na rzecz Rozwoju⁴⁶.

Podczas szczytu SOW w sierpniu 2007 roku prezydenci Kazachstanu i Rosji wezwali do utworzenia Azjatyckiego Klubu Energetycznego, mającego na celu zacieśnienie związków energetycznych pomiędzy państwami członkowskimi. Powstanie jednolitej infrastruktury energetycznej stałoby się podstawą do utworzenia wspólnego rynku energetycznego członków tej organizacji, co niewątpliwie wzmocniłoby pozycję Rosji⁴⁷. Wzmocnienie znaczenia SOW w sferze energetyki mogłoby doprowadzić do powstania multipolarnego, globalnego rynku energetycznego⁴⁸. Dla Rosji szczególne znaczenie miałyby ściślejsza współpraca w zakresie dostaw gazu ziemnego. Przeżywające dynamiczny wzrost gospodarczy Chiny stały się bardzo znaczącym importerem ropy naftowej i gazu ziemnego, co implikowało między innymi powstanie połączeń rurociągowych z takimi partnerami, jak Rosja (ropociąg) i Turkmenistan (najdłuższy na świecie gazociąg).

Wszystkie państwa członkowskie SOW dostrzegają strategiczne znaczenie energetyki dla rozwoju regionu, jednak poważny problem stanowi brak jednej wspólnej strategii. Rosja dąży do wzmocnienia swojej pozycji w Azji Centralnej⁴⁹ (głównie wobec Chin), ale jej celem jest również ekspansja na

⁴⁵ J.A. OLĘDZKI: *Szanghajska Organizacja Współpracy — chińsko-rosyjskie interesy na rozdrożu* [http://www.polska-azja.pl/2013/12/16/j-a-oledzki-szanghajska-organizacja-wspolpracy-chińsko-rosyjskie-interesy-na-rozdrodu/ (dostęp: 4.02.2014)].

⁴⁶ A. LUKIN: *The Shanghai Cooperation Organization: What Next?* „Russia in Global Affairs” 2007, Vol. 5, No 3, s. 146.

⁴⁷ T. MŁYNARSKI: *Bezpieczeństwo energetyczne w pierwszej dekadzie XX wieku. Mozaika interesów geostrategii*. Kraków 2011, s. 173.

⁴⁸ Zob. M. BODIO: *Polityka energetyczna w stosunkach między Unią Europejską a Federacją Rosyjską w latach 2000—2008*. Warszawa 2009, s. 260—261.

⁴⁹ Dzięki posiadanym zasobom energetycznym Rosja może utrzymać swoją dominację w regionie. Po rozpadzie ZSRR sektory energetyczne powstałych wówczas państw były ściśle zintegrowane z rosyjskimi sieciami produkcji i rurociągami. Rosja nie pozwala nierosyjskim przedsiębiorstwom wykorzystywać swoich gazociągów do tranzytu surowców, wykorzystując posiadany *de facto* monopol na tranzyt energii. Kontrola sprzedaży energii dała Rosji znaczny

rynki Azji Południowej i Wschodniej. Dla Chin kluczowe znaczenie ma zapewnienie ciągłości dostaw surowców, zatem dążą one do dywersyfikacji źródeł otrzymywanej ropy i gazu. Państwo Środka coraz śmielej wkracza także z inwestycjami w rozwój przemysłu wydobywczego, przetwórstwa i dystrybucji surowców energetycznych w republikach poradzieckich. Ekspansja ta stanowi istotne zagrożenie osłabienia nie tylko wpływów gospodarczych, ale i politycznych Rosji. Warto zauważyć, że Pekin realizuje swoje zamiary gospodarcze poza strukturami SOW, traktując wszakże tę organizację jako przydatne narzędzie do zapewnienia stabilności politycznej w regionie bez zbędnego angażowania sił i środków⁵⁰.

Niezwykle ważną rolę odgrywa Rada Biznesu SOW, mogąca w przyszłości stać się bardzo istotnym narzędziem kooperacji. Rada Biznesu powstała w czerwcu 2006 roku w Szanghaju. Koncentruje się ona na priorytetowych obszarach współpracy wielostronnej, takich jak energia, transport, telekomunikacja czy bankowość, szczególną uwagę zwracając na oddziaływanie państw członkowskich SOW w sferze edukacji, nauki, nowych technologii, opieki zdrowotnej i rolnictwa. Rada Biznesu skupia najbardziej wpływowych członków społeczności biznesowych stowarzyszonych państw, w celu zwiększenia współpracy gospodarczej w ramach Organizacji. Równie istotne jest ustanowienie bezpośrednich kontaktów i dialogu pomiędzy przedstawicielami biznesu oraz środowiskami finansowymi członków SOW. Rada Biznesu jest instytucją mogącą podejmować określone decyzje⁵¹, formułującą oceny doradcze i eksperckie w sprawie zaangażowania państw członkowskich SOW w handlu czy oddziaływania gospodarczego i inwestycyjnego w ramach Organizacji. Istotną częścią działalności Rady jest także harmonizacja przepisów krajowych w dziedzinie gospodarczej⁵². Należy także wspomnieć o wsparciu

polityczny wpływ na swoich południowych sąsiadów. A. PETERSEN, K. BARYSCH: *Russia, China and the Geopolitics of Energy in Central Asia*. London 2011, s. 27—28.

⁵⁰ J.A. OLEŹDKI: *Szanghajska Organizacja Współpracy...*

⁵¹ Najwyższym organem Rady Biznesu jest jej doroczna sesja, która ustala priorytety i opracowuje główne kierunki działalności SOW, podejmując decyzje w sprawach kluczowych, dotyczących relacji zewnętrznych. Opierając się na zainteresowaniu społeczności biznesowej, Rada Biznesu współpracuje z ministerstwami i departamentami rządowymi bloku gospodarczego. Секретариат Делового Совета Шанхайской Организации Сотрудничества [<http://bc-sco.org/?level=9&lng=en> (dostęp: 7.02.2014)].

⁵² Ibidem. W ramach SOW coraz większy nacisk kładzie się nie tylko na kwestie *stricto* związane z gospodarką, ale także na wzrost poziomu nauki i edukacji w państwach członkowskich. Przez lata łączył je radziecki system edukacyjny, co sprawia, że wciąż mają wiele cech wspólnych. Rosja dołączyła do tzw. procesu bolońskiego i dąży do ujednoczenia swoich standardów edukacyjnych z europejskimi. A. LUKIN: *The Shanghai Cooperation Organization...*, s. 147—148. Co istotne, specjalna grupa robocza ds. edukacji rozważa utworzenie centrum koordynacyjnego na bazie istniejących krajowych uczelni. Celem byłoby wspieranie instytucji szkolnictwa wyższego w państwach członkowskich SOW w kwestii szkoleń otwartych i podyplomowych dla specjalistów z różnych sektorów gospodarki. Interesująca

dla właścicieli małych i średnich przedsiębiorstw, poznających zasady gospodarowania na podstawie chińskich wzorców⁵³.

Celem Chin jest zwiększenie stabilności regionu poprzez powiązania gospodarcze państw⁵⁴, gdyż rozwój powiązań gospodarczych między republikami, zwłaszcza zantagonizowanymi, jak na przykład Uzbekistan i Kirgistan, może być skuteczną metodą integracji ponadnarodowej. Pekin doprowadził do zawarcia bilateralnych umów o strategicznym partnerstwie z każdą z pięciu republik Azji Centralnej. Mając na uwadze korzyści ekonomiczne, władze w Pekinie starały się przekonać przywódców republik do koncepcji budowy Nowego Jedwabnego Szlaku, dzięki któremu możliwe będzie zapewnienie stabilnego rozwoju całego regionu. Jak zauważa Jerzy A. Olędzki, chińskie projekty rozwoju regionalnego, jak na przykład te związane z budową rurociągów do przesyłu ropy i gazu z Turkmenistanu do Chin czy kolei łączącej Państwo Środka z Morzem Kaspijskim, wymagają z reguły współpracy 2—3 republik⁵⁵.

W celu ustalenia planów współpracy gospodarczej przedstawiciele SOW zbierają się corocznie. Większą skuteczność realizacji zamierzeń zapewnia harmonizacja prawodawstw przez państwa członkowskie. Dla Chin istotną rolę odgrywałoby również ustanowienie strefy wolnego handlu (postrzegają one współpracę w ramach SOW jako sposób na zwiększenie swojego eksportu)⁵⁶. Utworzone zostały specjalne grupy robocze, odpowiedzialne za współpracę w dziedzinie ochrony zdrowia i edukacji. Kluczowe znaczenie ma tworzenie interakcji między departamentami rządowymi i środowiskami gospodarczymi, co ma stworzyć platformę dyskusyjną w ramach Klubu Ener-

jest perspektywa powstania Uniwersytetu SOW, co byłoby możliwe dzięki wsparciu innych uczelni wyższych. Rozwój współpracy w tej dziedzinie miałby powodować modernizację nauki i edukacji w państwach członkowskich Organizacji. Istnieją również perspektywy tworzenia kilku instytucji badawczych pod auspicjami Rady Biznesu i jej oddziałów regionalnych. *Саммит ШОС '13. Официальный сайт в рамках председательства Кыргызской Республики в Шанхайской организации сотрудничества (2012—2013)* [<http://www.sco-summit2013.org/en/shos/delovoy-covet> (dostęp: 7.02.2014)].

⁵³ J. BOLAND: *Ten Years of the Shanghai Cooperation Organisation...*, s. 14.

⁵⁴ Państwa członkowskie SOW przeżywają znaczący wzrost gospodarczy; warto zauważyć, że w 2001 r., kiedy powstała ta organizacja, całkowita wielkość PKB wszystkich państw członkowskich wynosiła 1,67 bln USD, natomiast 10 lat później, pomimo negatywnego wpływu światowego kryzysu finansowego, osiągnęła 9,39 bln USD. S. YIGIT: *Energy Security, Shanghai Cooperation Organisation and Central Asia*. Ankara 2012, s. 37.

⁵⁵ J.A. OLĘDZKI: *Szanghajaska Organizacja Współpracy...* Realizacja projektu budowy kolei łączącej Chiny, Uzbekistan i Kirgistan jest możliwa dzięki finansowemu zaangażowaniu Pekinu, dla którego wpisuje się on w koncepcję ekspansji w kierunku Europy poprzez uzyskanie dostępu do Morza Kaspijskiego. Dla Kirgistanu i Uzbekistanu kolej jest szansą na rozwijanie kontaktów handlowych z Chinami i republikami kaukaskimi, a także dodatkowym źródłem dochodu z tytułu tranzytu, ibidem.

⁵⁶ A. LUKIN: *The Shanghai Cooperation Organisation...*, s. 144—145.

getycznego. Przedmiotem rozważań stała się strategia energetyczna SOW, czyli szanse na realizację wspólnych projektów w poszukiwaniu, produkcji, przetwarzaniu, transporcie oraz tranzytu surowców energetycznych. Rada Biznesu kładzie szczególny nacisk na projekty, których celem jest zapewnienie pomocy ludności poprzez obowiązkowe i dobrowolne ubezpieczenia medyczne, eliminację skutków sytuacji nadzwyczajnych, zapobieganie rozprzestrzenianiu się chorób zakaźnych na terytorium państw członkowskich SOW czy uruchomienie specjalnych projektów w obszarze nowych technologii⁵⁷.

Perspektywy SOW

Zdaniem Piotra Grochmalskiego, z faktu, iż Chiny graniczą z większością państw Azji Środkowej, natomiast Rosja jedynie z Kazachstanem, wynika geopolityczna przyszłość tego obszaru, na którym systematycznie rosło będzie znaczenie Chin kosztem Rosji⁵⁸. Jak zaznaczał już w 2006 roku Rafał M. Kwieciński, aktywne współdziałanie Chin z Rosją na rzecz wzmocnienia SOW tylko pozornie jest sprzeczne z interesami Państwa Środka. Pekin chce bowiem „grać rosyjską kartą”, starając się zniwelować obecność USA w regionie⁵⁹ (w Rosji Stany Zjednoczone traktowane są jako mocarstwo słabnące, lecz wciąż stanowiące wyzwanie dla interesów Moskwy)⁶⁰. W SOW zaznacza się zresztą dominacja Chin, a sama Organizacja postrzegana jest coraz częściej, jako równoważąca nie tylko wpływy Zachodu, ale także zapobiegająca wielowymiarowej ekspansji Rosji. Obserwowany wzrost znaczenia Państwa Środka może też powodować to, iż dominować będzie ekonomiczny aspekt aktywności SOW.

Warto zauważyć, że poprzez inicjatywy gospodarcze Chiny unikają otwartej politycznej konfrontacji, zarazem jednak nie kwestionują one politycznego prymatu Rosji w regionie. SOW przekształca się zatem w symbolicznie zmajoryzowana przez Rosję forum koordynacji stanowisk w kwestiach globalnych. Kwestie istotne dla Państwa Środka realizowane są zwykle bilateralnie, a zmajoryzowana przez Rosję SOW nie jest potrzebna w roli pośrednika między Azją Środkową a Chinami. Znaczenie Organizacji osłabia także chęć

⁵⁷ *Саммит ШОС '13...*

⁵⁸ P. GROCHMAŁSKI: *Kazachstan...*, s. 491.

⁵⁹ R.M. KWIECIŃSKI: *Stosunki Chin...*, s. 221.

⁶⁰ M. MENKISZAK: *Wielka Europa. Putinowska wizja (dez)integracji europejskiej*. „Prace OSW” 2013, nr 46, s. 36.

Rosji do kontrolowania kwestii bezpieczeństwa w regionie przez zależne od niej struktury, jak na przykład Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Jednakże propozycje gospodarcze Pekinu godzą w rosyjskie interesy w regionie, w tym w forsowane przez Moskwę projekty integracyjne, jak Unia Celna i Unia Eurazjatycka. Strategia Chin i zawarte umowy zademonstrowały, że Unia Celna nie stanowi poważnej przeszkody w rozwoju współpracy gospodarczej między Państwem Środka a krajami regionu, aczkolwiek progagowany przez ChRL model współpracy ogranicza się jedynie do kwestii gospodarczych, dając wyraz chińskiej zasadzie nieingerencji w wewnętrzne sprawy partnerów i nie zakładając integracji politycznej. Jest to pożądane przez państwa Azji Centralnej, które obawiają się rosyjskich projektów integracyjnych, mających zdecydowanie polityczny wymiar⁶¹.

SOW pozostaje konkurencją dla rosyjskich projektów integracji byłych republik radzieckich, zwłaszcza kiedy od lat słabnie znaczenie kontrolowanej przez Rosję Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. Wykazała ona całkowitą bierność wobec kryzysu politycznego w Kirgistanie w 2010 roku, który spowodował paraliż aparatu państwowego i pogromy mniejszości uzbeckiej na południu tego państwa. Innym przejawem słabości tej organizacji było zawieszenie członkostwa w niej przez Uzbekistan w 2012 roku, co należy interpretować nie tylko jako wyraz braku zaufania władz uzbeckich do będącej rosyjskim projektem politycznym OUBZ, ale też jako krok w stronę utrzymania równowagi w relacjach z Rosją, USA i coraz ważniejszym partnerem chińskim⁶². Nie brak również opinii, że Rosja powinna zacieśniać gospodarczą współpracę z państwami Azji Środkowej za pośrednictwem innych organizacji (takich, jak Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza), podczas gdy SOW powinna koncentrować się na kwestiach bezpieczeństwa⁶³.

Polityczne współdziałanie w ramach SOW i współpraca dwustronna rządu w Pekinie z państwami regionu ma na celu stabilizację bliskiego sąsiedztwa prowincji Xinjiang. Ze względu na potencjał Chin proces poszerzania ich wpływów politycznych w Azji Środkowej może doprowadzić do utworzenia obszaru *Pax Sinica*⁶⁴. Jednakże, choć Chiny są główną siłą napędową rozwoju

⁶¹ A. JAROSZEWICZ: *Chińskie tour de force w Azji Centralnej* [<http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2013-09-18/chinskie-tour-de-force-w-azji-centralnej>] (dostęp: 14.11.2013)].

⁶² K. ZASZTOWT: *Polityka Chin...* Należy zauważyć, że antyamerykańskie nastawienie „globalnego związku Rosji z Chinami”, jakim *de facto* stała się SOW, była w znacznej mierze rezultatem polityki Waszyngtonu w Azji Centralnej. Por. A. STĘPIEŃ-KUCZYŃSKA: *Rosja — wybór drogi*. W: *Dialog europejski Zachód — Wschód*. Red. A. STĘPIEŃ-KUCZYŃSKA, T. JAŁMUŻNA. Toruń 2006, s. 254.

⁶³ A. LUKIN: *The Shanghai Cooperation Organization...*, s. 147.

⁶⁴ A. FOROSTENKO, M. ARISTOW: *Struktura działań Szanghajskiej Organizacji Współpracy* [http://polish.ruvt.ru/2013_09_14/Struktura-dzialan-Szanghajskiej-Organizacji-Wspolpracy] (dostęp: 22.01.2014)].

SOW, nie jest prawdą, że całkowicie zdominowały one Organizację⁶⁵. Stanowiłoby to niewątpliwy sukces Pekinu w rywalizacji z Moskwą o wpływy w republikach środkowoazjatyckich. Mogłoby być zarazem wstępem do dalszej ekonomicznej penetracji terytorium proradzieckiego w tamtej części świata, gdy Rosja zainteresowana jest w znacznej mierze odzyskiwaniem swoich wpływów w byłych europejskich republikach ZSRR.

Możliwe scenariusze przyszłych losów SOW zaprezentował Stanisław Niewiński. Według pierwszego z wariantów do Organizacji przystąpiłyby państwa mające do tej pory status obserwatora, a do 2020 roku zostałaby zrealizowana zasada swobodnego przepływu kapitału, towarów, usług oraz technologii, co prowadziłoby do powstania wspólnego rynku. SOW mogłaby jednak także ulec rozkładowi w wyniku sporów wewnętrznych, a wzrost potęgi Chin mógłby spowodować powstanie antychińskiego bloku z Rosją i Indiami na czele⁶⁶. Niechęć do rosyjskiej ekspansywności oraz ekonomiczne korzyści wynikające ze współpracy z Chinami, stały się przyczyną wzrostu zaufania republik środkowoazjatyckich do Państwa Środka. Ożywienie działalności w ramach SOW może zatem oznaczać osłabienie reintegracji przestrzeni postradzieckiej na obszarze Azji Centralnej.

Podsumowanie

Szanghajska Organizacja Współpracy stanowi swoisty fenomen łączący państwa należące do odmiennych cywilizacji, posiadające w wielu istotnych kwestiach różne, a nawet przeciwstawne cele. Niewątpliwie tym, co łączy tak zróżnicowane podmioty, jest chęć zwalczania separatyzmu, terroryzmu i ekstremizmu religijnego, lecz nie mniej istotny cel stanowi też dążenie do usunięcia z regionu wpływów amerykańskich. SOW od początku została zdominowana przez dwóch potężnych geopolitycznych graczy, starających się osiągnąć za jej pośrednictwem swoje strategiczne cele. W sferze bez-

⁶⁵ A.J.K. BAILES, P. DUNAY, P. GUANG, M. TROITSKIY: *The Shanghai Cooperation Organization*. „SIPRI Policy Paper” 2007, No 17, s. 50.

⁶⁶ S. NIEWIŃSKI: *Szanghajska Organizacja Współpracy...* Indie od stuleci utrzymują kontakty z państwami Centralnej Azji, a ponadto rozwijają się ich stosunki dwustronne z Rosją i republikami środkowoazjatyckimi. Gdyby Indie stały się członkami SOW, mogłoby to stworzyć przeciwwagę dla pozycji Chin, a sojusz New Delhi i Moskwy podlegałby dalszemu wzmocnieniu. Szanghajska Organizacja Współpracy stałaby się wówczas istotnym polem współpracy trzech regionalnych mocarstw w dziedzinie energii. Zob. S.Y. SURENDRA KUMAR: *India and the Shanghai Cooperation Organization: Issues and Concerns*. „International Journal of China Studies” 2013, Vol. 4, No 3, s. 351.

pieczeństwa militarnego jej osiągnięcia należy uznać za znaczące, podobnie jak rezultaty walki z „potrójnym złem”. Zdawać trzeba sobie jednak sprawę z powagi zagrożeń, wynikających z wycofania sił międzynarodowych z Afganistanu w 2014 roku. Rosnące w potęgę Chiny wyraźnie akcentują ekonomiczny aspekt kooperacji w ramach SOW, natomiast Rosja, która coraz wyraźniej dąży do odbudowy ZSRR, zdecydowanie preferuje militarno-polityczny obszar współpracy.

SOW, powstała jako organizacja zajmująca się przede wszystkim współpracą w sferze bezpieczeństwa, zaczęła z czasem zmieniać swoje oblicze, włączając w obszar swojego zainteresowania nowe obszary aktywności (co przypomina proces powstawania Wspólnot Europejskich). Tę ewolucję Organizacji można zaobserwować już od połowy pierwszej dekady XXI wieku. Przemianom tym patronują Chiny, starające się, poprzez wsparcie dla różnorodnych projektów, zwiększyć swoje wpływy w republikach środkowoazjatyckich. Różnorodne programy wsparcia, forsowane przez Chiny, są niezwykle atrakcyjne dla otwartych na ekonomiczne inicjatywy państw Azji Wschodniej. Korzystające z finansowej nadwyżki Chiny mogą starać się coraz wyraźniej wspierać integracyjne procesy w regionie, mając na uwadze niewielkie atuty, jakie w tej sferze posiada Rosja.

Należy zgodzić się z opinią, że w ostatnich latach obserwujemy tendencję do przemiany Organizacji mającej na celu zapewnienie bezpieczeństwa w wymiarze militarnym w płaszczyznę coraz intensywniejszej współpracy gospodarczej. Na przestrzeni kilkunastu lat istnienia Szanghajskiej Organizacji Współpracy w jej łonie powstało wiele instytucji służących wzmocnieniu kooperacji gospodarczej, jak na przykład Rada Biznesu, Klub Energetyczny, Funduszu na rzecz Rozwoju czy Bank Rozwoju. Ich istnienie dowodzi znaczenia tej problematyki w stale ewoluującej Organizacji. Z uwagi na rosnące znaczenie Państwa Środka rola wymienionych instytucji będzie stale rosła, a republiki środkowoazjatyckie coraz silniej mogą wiązać się ekonomicznie ze swoim chińskim partnerem, gwarantującym pewniejsze oparcie niż skłonna do ryzykownych działań Rosja.

Wydaje się, iż obserwowana ewolucja SOW świadczy o tym, że problemy gospodarcze, szczególnie silnie akcentowane przez władze w Pekinie, stają się bardziej istotne niż współpraca militarna. W perspektywie najbliższych lat Chiny będą dążyć do zacieśnienia kooperacji w sferze ekonomicznej, co może owocować powstawaniem kolejnych instytucji, a także znoszeniem barier gospodarczych. Militarna ekspansywność Rosji, uwidoczniła w działaniach zbrojnych przeciwko Ukrainie, każe przyjąć założenie, iż powstałe w wyniku rozpadu ZSRR państwa środkowoazjatyckie dostrzegą w Chinach nie tylko hojnego sponsora, lecz także militarnego gwaranta swojej niezależności. Pekin, szukając u środkowoazjatyckich partnerów tego, co pozwoli zbliżyć je do Chin, może w trwałą sposób związać z sobą byłe radzieckie republiki.

Należy wreszcie stwierdzić, że przekształcenie Szanghajskiej Organizacji Współpracy z organizacji mającej na celu zapewnienie bezpieczeństwa w forum współpracy ekonomicznej jest coraz bardziej wyraźne. Jednak obserwowana jest niechęć Rosji do pogłębiania gospodarczej współpracy, gdyż kooperacja w wymiarze militarnym stanowi, zdaniem Moskwy, najważniejszą przyczynę funkcjonowania SOW. Organizacja ta nadal stanowi przeciwwagę dla wpływów Zachodu, w tym przede wszystkim USA, co spaja odmienne od siebie państwa członkowskie. Dzięki SOW dwie geopolityczne potęgi mogą skuteczniej realizować swoje polityczne ambicje, choć każda z nich czyni to w różny sposób.